

II. Тенденції відновлення і розвитку основних видів та сфер економічної діяльності України під час війни та в повоєнний період

Олена Гончаренко

докторка юридичних наук, доцентка,
провідна наукова співробітниця відділу
правового забезпечення ринкової економіки
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
(Київ, України)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0178-2003>
o.goncharenko.com@gmail.com

УДК 346.5+346.6

ПРАВОВІ ЗАСАДИ САМОРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Питання саморегулювання господарської діяльності, взаємодії його з державним регулюванням і співрегулювання залишаються актуальними і для повоєнної України. Як і під час війни, так і після неї економіка потребуватиме швидких дій з переорієнтації ринку й імпортозаміщення, змін у ланцюзі постачання, відновлення підприємств, нових виробництв, що вказуватиме на важливість аспекту саморегулювання. Тому держава не завжди встигатиме відреагувати на виклики, які постійно з'являтимуться.

Метою статті є визначення правових засад повоєнної економіки України, що охоплюють нормативне й організаційне саморегулювання.

Встановлено, що для повоєнного етапу відновлення економіки буде актуальним як інституційне, так і нормативне саморегулювання господарської діяльності. Напрямок на євроінтеграцію призведе до посилення ролі саморегулювальних організацій, оскільки взаємодія з органами державної влади визначається у багатьох законодавчих актах Європейського Союзу. Такою помітною сферою для активізації роботи саморегулювальних організацій (СРО) стане аграрна.

Зроблено висновок, що перевагами визнаних організацій на ринку сільськогосподарського виробництва відповідно до Регламенту № 1308/2013 є фінансування певних оперативних програм, операційного фонду, уніфікація правил виробництва у певному сегменті за допомогою державного механізму, отримання внесків за розробку правил, врахування органами державної влади рекомендацій організацій. Надано пропозиції щодо проекту Закону України "Про об'єднання сільськогосподарських товаровиробників". Підсумовано, що підвищення ролі професійних об'єднань СРО має відбуватися і через внесення змін до законодавства про захист інтелектуальної власності.

В умовах війни та після її завершення елементом політики корпоративної соціальної відповідальності має бути належна обачність щодо перевірки контрагентів компаній на "російський слід". Враховуючи євроінтеграційний вектор обов'язко-

вим стане опублікування нефінансових звітів для визначених відповідно до законодавства компаній.

Ключові слова: саморегулювання господарської діяльності; *acquis* Європейського Союзу; закон; законопроект; законодавча процедура; імплементація; саморегулівні організації.

Правове регулювання економіки повоєнного часу буде базуватися не тільки на законодавстві України, яке ухвалене до війни, а й на тих законодавчих актах, що набули чинності починаючи з 2014 р. Особливістю такого регулювання залишиться наявність постійного ворога – держави-агресора. Війна Росії проти України показала, що репутація, мораль, податки, економіка, соціальний фактор є одним полем бою за людські цінності¹. Тобто всі економічні зв'язки з державою-агресором та її контрагентами були і залишаться “токсичними”, що пов'язано також із застосуванням санкцій. Критерій “токсичності” буде застосовним і до тих суб'єктів господарювання, які співпрацюють із контрагентами з держави-агресора. За період дії правового режиму воєнного стану значно посилюється санкційне законодавство, законодавство щодо врегулювання компенсаційних механізмів постраждалих осіб від агресії, щодо заборони колабораційної діяльності, щодо вилучення майна держави-агресора та її резидентів, ухвалено низку законів з припинення міжнародних договорів, стороною яких була держава-агресор. Особливу нішу займає та займатиме мілітаризація економіки та посилення державного регулювання у сфері економіки оборони, відповідно державна допомога та підтримка підприємств оборонної промисловості. Чинниками відбудови України буде залучення інвестиції та створення відповідного інвестиційно-сприятливого клімату, євроінтеграційний вектор, що базується на імплементації економічного законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС).

Питання саморегулювання господарської діяльності, взаємодії його з державним регулюванням і співрегулювання залишаться актуальними і для повоєнної України. Як і під час війни, так і після неї економіка потребуватиме швидких дій з переорієнтації ринку й імпортозаміщення, змін у ланцюзі постачання, відновлення підприємств, нових виробництв, що вказуватиме на важливість аспекту саморегулювання. Тому держава не завжди встигатиме відреагувати на виклики, які постійно з'являтимуться.

Проблематика правового забезпечення економіки повоєнного періоду лише починає розглядатися у працях українських і зарубіжних уче-

¹ О Гончаренко, ‘Саморегулювання господарської діяльності в умовах правового режиму воєнного стану’ в *Правове забезпечення ринкових відносин в умовах громадянського суспільства: збірник наукових праць*, вип 5 (Полюхович В, Бакалінська О ред, НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф Г Бурчака НАПрН України 2022) 117.

них. Дискусії відбуваються на різних майданчиках: як на національному, так і на міжнародному рівнях. Тому висвітлення ролі саморегулювання господарської діяльності у відбудові України є актуальним.

Метою дослідження є визначення правових засад повоєнної економіки України, що охоплюють нормативне й організаційне саморегулювання.

Нині Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС. Тому вже українське економічне законодавство активно зазнає прискорених змін, які пов'язані з визначальними векторами ЄС: сталий розвиток, цифровізація, зелена економіка. Слід також врахувати, що після набуття членства України в ЄС усе законодавство ЄС стане автоматично частиною українського, а тому переклади актів ЄС стануть звичайною практикою. Потребує більших зусиль адвокація *acquis* ЄС, пояснення тих процесів, які вже відбуваються та відбуватимуться після вступу України до ЄС.

Ухвалення євроінтеграційних законів набуло великої уваги з боку законодавця. Так, відповідно до п. 2 Постанови Верховної Ради України “Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції” передбачено, що комітети Верховної Ради України забезпечують

попереднє опрацювання та підготовку до розгляду в першому читанні законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, за наявності: 1) інформації щодо відповідності (постатейні таблиці відповідності) законопроекту праву Європейського Союзу (*acquis* ЄС), міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, наданої народним депутатам України та розміщеної на офіційному веб-сайті Верховної Ради України; 2) офіційного перекладу акта законодавства Європейського Союзу та/або інших джерел права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), що додається до відповідного законопроекту².

Тобто комітетам слід подавати конкретизовану інформацію у вигляді таблиці з приводу того, яка саме стаття (частина) якого акта законодавства ЄС імплементується до законодавства України.

Враховуючи попередній досвід імплементации законодавства ЄС, слід зазначити, що часто положення директив або ж регламентів вводилися у законодавство України фрагментарно: одна частина статті, яка врегульовувала ті чи інші відносини імплементується, а інша – ні, що не відповідає вимогам адаптації законодавства ЄС. Водночас проекти національних положень, що наближують внутрішнє законодавство до

² Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції: Постанова Верховної Ради України від 29 липня 2022 р. № 2483-ІХ <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-20#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

acquis ЄС, повинні розроблятися згідно з національними правилами розроблення нормативно-правових актів³. Директиви та регламенти мають різну процедуру імплементації. Регламенти можна імплементувати через пряме копіювання, оскільки вони мають уніфікувати певні положення у всьому ЄС. Оскільки Україна не є членом ЄС, то вона повинна впроваджувати регламенти ЄС так само, як це робить стосовно директив ЄС⁴.

Напрямок на євроінтеграцію призведе до посилення ролі професійних саморегулювальних організацій, оскільки взаємодія з органами державної влади визначається у багатьох законодавчих актах ЄС. Таким помітним чинником стане аграрна сфера. У цьому аспекті цікавими є положення Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1308/2013 від 17 грудня 2013 р. про встановлення спільної організації ринків сільськогосподарських продуктів та про скасування регламентів Комісії (ЄЕС) № 922/72, (ЄЕС) № 234/79, (ЄС) № 1037/2001 і (ЄС) № 1234/2007 (далі – Регламент № 1308/2013)⁵. Так, у главі III визначаються такі об'єднання: організації виробників, асоціації виробників та міжгалузеві організації (англ. *producer organisations, associations of producer organisations, interbranch organisations*), причому у цьому акті немає визначення цих організацій як саморегулювальних. Відповідно до Регламенту № 1308/2013 такі організації можуть набути статус визнаних державою, їхня діяльність профінансованою (відповідні проекти), також передбачається можливість обов'язкового застосування на певному ринку правил, запропонованих такими організаціями.

Чому ж такі організації не визначаються як саморегулювальні (англ. *self-regulatory organizations*) у Регламенті № 1308/2013? На нашу думку, і як це було зазначено вище, регламенти спонукають до єдності законодавства країн-членів ЄС, а у питанні видів юридичних осіб такого результату досягти нині неможливо, оскільки різноманітність організаційно-правових форм тих чи інших юридичних осіб та їхніх об'єднань у державах ЄС доволі велика. Тому визначити якусь одну організаційну форму та “вплести” її у законодавство всіх держав не є доцільним, особливо враховуючи принципи стабільності, пропорційності та передбачуваності законодавства, що засновані на верховенстві права та доброму урядуванню. Об'єднання виробників можуть функціонувати у різних організаційних юридичних формах, включаючи сільськогосподарські кооперативи.

³ Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС (Association4U 2018) <http://web.archive.org/web/20220123224432/https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/legal_approximation_guidelines_ukr_new.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).

⁴ Там само.

⁵ Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 1308/2013 від 17 грудня 2013 р. про встановлення спільної організації ринків сільськогосподарських продуктів та про скасування регламентів Комісії (ЄЕС) № 922/72, (ЄЕС) № 234/79, (ЄС) № 1037/2001 і (ЄС) № 1234/2007 <[https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/Регламент 1308 2013.pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/Регламент%201308%202013.pdf)> (дата звернення: 14.04.2023).

В ЄС існує близько 3400 визнаних організацій виробників (станом на 2017 р.)⁶. Фермери й організації виробників у різних країнах ЄС можуть об'єднуватися у транснаціональні організації.

Отже, держави-члени та кандидати на членство, незважаючи на те, що норми, передбачені у Регламенті № 1308/2013, а він передбачає 100 % імплементацію положень, можуть самі обирати й адаптувати організаційно-правові форми (громадські організації, господарські асоціації для України) організацій виробників, асоціацій виробників та міжгалузевих організацій, передбачені у цьому Регламенті, до власного законодавства. Тобто вказівка на такі види об'єднань у Регламенті № 1308/2013 визначає функціональне спрямування їхньої діяльності та стан охоплення ринку (кількісний склад, частка на ринку тощо). Наприклад, Регламентом № 1308/2013 передбачено, що держави-члени можуть, на запит, визнати організації виробників, які: а) засновані виробниками у конкретному секторі, та перебувають під їхнім контролем; б) сформовано за ініціативи виробників, які здійснюють принаймні один із таких видів діяльності: (i) спільне перероблення; (ii) спільне розповсюдження, зокрема через спільні платформи для продажів або спільне транспортування; (iii) спільне пакування, маркування або просування; (iv) спільна організація контролю якості; (v) спільне використання обладнання або приміщень для зберігання тощо⁷. Для визнання організації виробників встановлюються певні вимоги – це наявність статусу юридичної особи, яка має, крім іншого, мінімальну кількість членів та/або охоплює мінімальний обсяг або мінімальну вартість реалізованої продукції, надала достатні докази того, що вона здатна провадити свою діяльність у належний спосіб як із погляду тривалості, так і з погляду дієвості, надання своїм членам допомоги у галузі людських ресурсів, матеріальної і технічної допомоги і, за доцільності, концентрації пропозиції тощо⁸. Передбачено також визнання асоціацій організацій виробників у конкретному секторі за ініціативи визнаних організацій виробників. Тобто визнання на “щабель вище”. Крім того, у ЄС визнаються міжгалузеві організації на національному, регіональному рівнях, а також на рівні економічних просторів.

До важливих наслідків визнання вказаних організації як представницьких можна віднести те, що держава може на запит такої організації зробити обов'язковими протягом певного часу окремі угоди, рішення або узгоджені практики цієї організації для інших операторів ринку, які

⁶ Producer and interbranch organisations: The European Commission supports farmers' participation in producer and interbranch organisations <https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/producer-and-interbranch-organisations_en> (accessed: 14.04.2023).

⁷ Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 1308/2013 від 17 грудня 2013 р. (н 5).

⁸ Там само.

діють у відповідному економічному просторі. Отже, ще одним важливим щаблем для визнаної організації є набуття нею статусу представницької.

Регламент № 1308/2013 встановлює вимоги щодо фінансових внесків суб'єктів, що не є членами таких організацій, у випадку, коли окремі економічні оператори або групи, які не є членами організації, отримують вигоду від діяльності такої організації. У такому разі нечлени організації також зобов'язані сплачувати всі фінансові внески, передбачені для членів. Крім того, важливим питанням є взаємодія з державою. Так, держава зобов'язана враховувати рекомендації, надані визнаними професійними організаціями, за умови що таким рекомендаціям передують укладення угоди між відповідними представницькими сторонами у відповідному географічному регіоні тощо⁹.

Також слід зазначити, що у світлі Регламенту № 1308/2013 розглядається і аспект допомоги ЄС саме визнаним організаціям. Наприклад, згідно зі ст. 29 ЄС фінансує трирічні робочі програми, що їх повинні розробити визнані організації виробників асоціації організацій виробників або міжгалузеві організації. Або ж відповідно до ст. 32 організації виробників у секторі фруктів та овочів та/або асоціації таких організацій можуть створювати операційний фонд, який фінансується, крім іншого, за фінансової допомоги ЄС.

Отже, перевагами визнаних організацій на ринку сільськогосподарського виробництва є фінансування певних оперативних програм (допомога ЄС, наприклад, для підтримання колективних інвестицій у логістику на користь своїх членів), операційного фонду й уніфікація правил виробництва у певному сегменті за допомогою державного механізму та отримання відповідних внесків за розробку таких правил, врахування органами державної влади рекомендації таких організацій. Крім того, визнані організації виробників можуть набути переваг від: винятків із правил конкуренції ЄС для певних видів діяльності, таких як колективні переговори від імені своїх членів, планування виробництва або певні заходи з управління поставками¹⁰.

З метою імплементації вказаних положень подано проект Закону України "Про об'єднання сільськогосподарських товаровиробників"¹¹, яким враховано низку положень Регламенту № 1308/2013. Однак його суттєвим недоліком є те, що він пропонує фактичне створення *саморегулювних організацій* сільськогосподарських товаровиробниками, які у проекті називаються "репрезентативними", але не визначаються їх організаційно-правові форми. Метою об'єднань сільськогосподарських товаровиробників запропоновано передбачити забезпечення самостій-

⁹ Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 1308/2013 від 17 грудня 2013 р. (н 5).

¹⁰ Producer and interbranch organisations (n 6).

¹¹ Проект Закону про об'єднання сільськогосподарських товаровиробників від 24 жовтня 2022 р. № 8149 <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=8149&conv=9>> (дата звернення: 14.04.2023).

ного регулювання членами такого об'єднання здійснюваної ними сільськогосподарської діяльності для підвищення ефективності цієї діяльності, встановлення та дотримання високих стандартів такої діяльності, забезпечення ефективної взаємодії між членами таких об'єднань і самими об'єднаннями, а також органами державної влади й органами місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 4). Водночас проект пропонує внести зміни до п. 5 ч. 2 ст. 2 Закону України “Про громадські об'єднання”¹², відповідно до яких дія цього Закону не поширюватиметься на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення саморегульованих організацій (крім об'єднань сільськогосподарських товаровиробників, які визнаються відповідно до Закону України “Про об'єднання сільськогосподарських товаровиробників”) та організацій, які здійснюють професійне самоврядування. Тобто незрозуміло, чи відноситься у такому випадку об'єднання сільськогосподарських товаровиробників до саморегульованих організацій (далі – СРО), чи ні. Оскільки, з одного боку, проектом об'єднання сільськогосподарських товаровиробників не визначаються як СРО, а з другого – дія Закону України “Про громадські об'єднання” на них не розповсюджується як виняток щодо утворення, реєстрації, діяльності та припинення саморегульованих організацій.

Наближення законодавства до права ЄС без використання точних формулювань і правильної техніки часто призводить до неможливості застосування правової норми або до її довільного застосування, оскільки суб'єкти, що її виконують, не можуть правильно її зрозуміти (с. 61)¹³. Тому законодавцю усе ж таки слід визначитися з “первинними” організаційно-правовими формами організацій сільськогосподарських товаровиробників (громадські організації, господарські асоціації тощо), для надання фактично вторинного статусу “репрезентативного” об'єднання, “на щабель вище”. Крім того, відповідно до Закону України “Про оптові ринки сільськогосподарської продукції”¹⁴ можуть діяти саморегульовані організації оптового ринку сільськогосподарської продукції – асоціації оптових ринків сільськогосподарської продукції, що набули статусу саморегульованої організації, що не враховано проектом.

Фрагментарне законодавче забезпечення саморегулювання господарської діяльності, відсутність рамкового закону компенсатимуться у перспективі (у разі неухвалення Закону України “Про саморегульовані організації”¹⁵) галузевим регулюванням діяльності СРО. Законодавство України має своєю особливістю “змішування” понять саморегульованих

¹² Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

¹³ Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС (н 3).

¹⁴ Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25 червня 2009 р. № 1561-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

¹⁵ Проект Закону про саморегульовані організації від 4 лютого 2022 р. № 7025 <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/38927>> (дата звернення: 14.04.2023).

організацій та самоврядних професійних організацій. Таке “змішування”, як правило, пов’язане зі специфікою функціонування того чи іншого ринку та вимог до професійних компетенцій осіб, які на ньому працюють. У цьому аспекті слід підкреслити, що відповідно до п. 11 ч. 9 ст. 86 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода)¹⁶ “економічна діяльність” включає діяльність промислового, торговельного і професійного характеру, а також діяльність ремісників, і не включає діяльність, що має місце під час здійснення владних повноважень. Тобто економічна діяльність визначається широко і це не тільки виробництво, торгівля, а й діяльність окремих фізичних осіб, що має бути здійснена на професійній основі.

Підвищення ролі професійних об’єднань СРО має відбуватися і через внесення змін до законодавства про захист інтелектуальної власності, зокрема щодо географічних зазначень. Так, ст. 251 Угоди сторони підтримують: а) розробку торговельними або професійними об’єднаннями або організаціями правил поведінки, спрямованих на сприяння захисту прав інтелектуальної власності; б) передачу компетентним органам Сторін проектів правил поведінки і будь-яких висновків щодо застосування цих правил поведінки. Отже, відповідні зобов’язання щодо врахування думки професійних об’єднань у сфері захисту інтелектуальної власності уже передбачено Угодою, тому слід визначити відповідні механізми їх реалізації. Такі механізми можуть бути створені лише за наявності представницьких об’єднань на певному ринку. В Україні існують об’єднання, які визнані як СРО. Зокрема, це 24 саморегулівні організації, що провадять діяльність у шести сферах, а саме: вісім саморегулівних організацій з оціночної діяльності, зокрема з оцінки земель, дві – із землеустрою, п’ять – з діяльності арбітражних керуючих, чотири – з архітектурної діяльності, п’ять – з професійної діяльності на ринку цінних паперів¹⁷. Подвійний статус офіційних СРО виокремлює їх серед інших організацій, однак водночас створює колізії із Законом України “Про громадські об’єднання”.

Сфера ж будівельної та архітектурної діяльності має особливі об’єкти права інтелектуальної власності, яким слід надавати охорону, та визнані саморегулівні організації, тому у ній можливе створення механізму реалізації такої взаємодії. Однак порядок взаємодії не передбачений законами

¹⁶ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text> (дата звернення: 14.04.2023).

¹⁷ Концепція реформування інституту саморегулювання в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 308-р <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-%D1%80#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

України “Про авторське право і суміжні права”¹⁸, “Про охорону прав на винаходи та корисні моделі”¹⁹, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”²⁰, “Про правову охорону географічних зазначень”²¹, “Про охорону прав на промислові зразки”²².

Згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України “Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав”²³ колективне управління майновими правами суб’єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюють організації колективного управління, які є неприбутковою організацією, утворюється в організаційно-правовій формі громадського об’єднання (громадська організація або громадська спілка) зі статусом юридичної особи. Така організація потребує спеціального “визнання” від держави – це державної реєстрації її як організації колективного управління у Реєстрі організацій колективного управління. Отже, і для таких організацій притаманний “подвійний статус” – це спочатку її реєстрація як громадської організації, а потім реєстрація як організації колективного управління (визнання статусу з наділенням певними додатковими повноваженнями, відмінними від повноважень як громадської організації).

У цьому аспекті потребуватиме модернізації Господарський кодекс України (далі – ГК України)²⁴: визнання ролі СРО як професійних об’єднань у сфері господарювання. Як слушно зазначає В. Полухович

<...> станом на сьогодні кодифікація господарського, економічного, комерційного законодавства притаманна правовим системам провідних країн світу, в тому числі країнам Євросоюзу, куди Україна намагається рухатись незважаючи на жорстку протидію російської федерації, в якій, до речі, економічне, господарське законодавство і досі залишається некодифікованим. Тому адекватним шляхом розвитку правового регулювання в сфері господарських відносин повинна бути модернізація Господарського кодексу, можливо шляхом створення нового Економічного кодексу України²⁵.

¹⁸ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2811-20#n855>> (дата звернення: 14.04.2023).

¹⁹ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3687-12#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

²⁰ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3689-12#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

²¹ Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/752-14#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

²² Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3688-12#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

²³ Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15 травня 2018 р. № 2415-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2415-19#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

²⁴ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/436-15#Text>> (дата звернення: 14.04.2023).

²⁵ В. Полухович, “Реформування господарсько-правових основ регулювання економіки в контексті євроінтеграції” (2023) 22 Приватне право та підприємництво 178–83.

В ідеалі державне регулювання і саморегулювання є взаємовигідними явищами і мають бути більшою чи меншою мірою поєднані залежно від обсягу, мети, меж регулювання та його форм²⁶. У цьому аспекті слушно акцентувати увагу не тільки на оптимальному поєднанні ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів (ст. 5 ГК України), а й на злагодженні певною мірою засобів державного регулювання та саморегулювання господарської діяльності. Злагоджений, який відзначається погодженістю дій, рухів; одностайний, дружний²⁷, а оптимальний, який найбільше відповідає певним умовам, вимогам; найкращий із можливих²⁸.

Нормативне саморегулювання буде продовжувати розвиватися завдяки інструментам, крім інших, корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ). Положення КСВ, базовим елементом якої є сталий розвиток, використовуються суб'єктами економічної діяльності при розробці внутрішніх норм, правил етичних стандартів у діяльності компанії. З 2014 р. в Україні суб'єкти господарювання впроваджували саморегулювні практики щодо відмови від співпраці з контрагентами з Росії. Так, торгові мережі окремо визначали, що товар походить із Росії або ж відмовлялися співпрацювати з резидентами держави-агресора. Однак у політиках КСВ компаній, які працювали в Україні, не було визначено положень, які б стосувалися війни, що негативно у подальшому позначилося на діях компаній після повномасштабного вторгнення. Зокрема, компанії не знали, як діяти у такий період (як проводити евакуацію, перевозити майно, документи) тощо²⁹. Тому кожний суб'єкт господарювання з національною приналежністю до України, а також усі іноземні суб'єкти господарювання, які пов'язують свою діяльність із контрагентами з України або здійснюють господарську діяльність на території України мають враховувати у своїх політиках фактор війни та чітко визначати відповідні положення в окремих розділах, присвячених корпоративній соціальній відповідальності.

Політика КСВ в умовах війни охоплює припинення діяльності у державі-агресорі, співпраці з її контрагентами, проведення обов'язкової перевірки компаній, з якими укладаються договори з питань співпраці з ворогом. В умовах війни та після її завершення елементом політики КСВ має бути належна обачність щодо перевірки контрагентів компаній на “російський слід”. Крім того, зважаючи на євроінтеграційний вектор

²⁶ O Vinnyk, D Zadykhaylo, O Honcharenko, O Shapovalova, N Patsuriia, ‘Economic and Legal Policy of the State in the Field of Digital Economy’ (2021) 10 International Journal of Criminology and Sociology 387.

²⁷ *Словник української мови, т 3: З* (Білодід І голова редкол, Гнатюк Г, Черторизька Т ред, Ін-т мовознавства ім О О Потебні 1972) 584.

²⁸ *Словник української мови, т 5: Н–О* (Білодід І голова редкол, Винник В, Юрчук Л ред, Ін-т мовознавства ім О О Потебні 1974) 732.

²⁹ O Honcharenko, L Neskorodzhena, I Iefremova, I Lomakina, I Malyshko, ‘Development of the Concept of Corporate Social Responsibility: Practice in Ukraine’ (2022) 28 Comparative Law Review 385.

обов'язковим стане опублікування нефінансових звітів для визначених відповідно до законодавства компаній.

Саморегулювання господарської діяльності може бути як позитивним, так і негативним. Наприклад, позитивний аспект буде виявлятися у пристосуванні політик корпоративної соціальної відповідальності як до умов воєнного, так і повоєнного часу, а негативний – у пошуку схем та методів для ухилення від санкцій окремими суб'єктами господарювання. Має продовжувати посилюватися законодавство у гуманітарній (медійній та культурній) сфері, жодної толерантності до російських артистів і російської культури як засіб виживання української нації та народу, включаючи заборону російської музики та фільмів як прояву насилля над українцями та їх національною пам'яттю. За цих умов негативні аспекти саморегулювання господарської діяльності мають бути враховані державою за допомогою прийняття ефективних заборонних норм. Враховуючи правовий режим воєнного стану, слід констатувати, що державне регулювання посилюється впровадженням додаткових заходів саморегулювання, та, навпаки, швидко консолідовані саморегулювнi заходи компаній потім “підтверджуються” державним регулюванням (зокрема, завдяки застосуванню заборонних норм).

Висновки. Для повоєнного етапу відновлення економіки буде актуальним як інституційне, так і нормативне саморегулювання господарської діяльності. Напрямок на євроінтеграцію призведе до посилення ролі саморегулювних організацій, оскільки взаємодія з органами державної влади визначається у багатьох законодавчих актах ЄС. Такою помітною сферою для активізації роботи СРО стане аграрна. Водночас і саме законодавство ЄС, яке прагне до уніфікації національних законодавств, доволі узагальнено врегульовує сфери, де допускається організація ринку репрезентативними бізнес-спільнотами або ж діяльністю незалежних представників професій.

Перевагами визнаних організацій на ринку сільськогосподарського виробництва відповідно до Регламенту № 1308/2013 є фінансування певних оперативних програм (допомога ЄС, наприклад, для підтримання колективних інвестицій у логістику на користь своїх членів), операційного фонду й уніфікація правил виробництва у певному сегменті за допомогою державного механізму й отримання відповідних внесків за розробку таких правил, врахування органами державної влади рекомендацій таких організацій.

В умовах війни та після її завершення елементом політики КСВ має бути належна обачність щодо перевірки контрагентів компаній на “російський слід”. Крім того, зважаючи на євроінтеграційний вектор, обов'язковим стане опублікування нефінансових звітів для визначених компаній відповідно до законодавства.

REFERENCES

Bibliography

Dictionaries

1. *Slovník ukrajinštiny, t 3: Z* (Bilodid I holova redkol, Hnatiuk H, Chertoryzka T red, In-t movoznavstva im O O Potebni 1972) (in Ukrainian).
2. *Slovník ukrajinštiny: t 5: N–O* (Bilodid I holova redkol, Vynnyk V, Yurchuk L red, In-t movoznavstva im O O Potebni 1974) (in Ukrainian).

Journal articles

3. Honcharenko O, Neskorodzhena L, Iefremova I, Lomakina I, Malyshko I, ‘Development of the Concept of Corporate Social Responsibility: Practice in Ukraine’ (2022) 28 *Comparative Law Review* 385 (in English).
4. Vinnyk O, Zadykhaylo D, Honcharenko O, Shapovalova O, Patsuriia N, ‘Economic and Legal Policy of the State in the Field of Digital Economy’ (2021) 10 *International Journal of Criminology and Sociology* 387 (in English).
5. Honcharenko O, ‘Samorehulivannia hospodarskoi diialnosti v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu’ v *Pravove zabezpechennia rynkovykh vidnosyn v umovakh hromadianskoho suspilstva: Zbirnyk naukovykh prats, vyp. 5* (Poliukhovych V, Bakalinska O red, NDI pryvatnoho prava i pidpriemnytstva imeni akademika F H Burchaka NAPrN Ukrainy 2022) 117 (in Ukrainian).
6. Polyuhovich V, ‘Reformuvannya hospodarsko-pravovi osnovy reguluvannya ekonomiki v konteksti evrointegratsiyi’ (2023) 22 *Privatne pravo ta pidpriemnytstvo* 178–83 (in Ukrainian).

Websites

7. Producer and interbranch organisations: The European Commission supports farmers’ participation in producer and interbranch organisations <https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/producer-and-interbranch-organisations_en> (accessed: 14.04.2023) (in English).
8. Rekomendatsii dlia ukrainskykh orhaniv derzhavnogo upravlinnia shchodo nablyzhenia do prava YeS (Association4U 2018) <http://web.archive.org/web/20220123224432/https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/legal_approximation_guidelines_ukr_new.pdf> (accessed: 14.04.2023) (in Ukrainian).

Olena Honcharenko

LEGAL PRINCIPLES OF SELF-REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITIES IN POST-WAR UKRAINE

ABSTRACT. The issue of self-regulation of economic activity, its interaction with state regulation and co-regulation will remain relevant for post-war Ukraine as well. As during the war and after it, the economy will need quick actions to reorient the market and import substitution, changes in the supply chain, restoration of enterprises, new productions, which will indicate the importance of the aspect of self-regulation. Therefore, the state will not always have time to respond to challenges that will constantly occur.

The purpose of the article is to determine the legal foundations of the post-war economy of Ukraine, covering regulatory and organizational self-regulation.

Олена Гончаренко

It was established that self-regulation of economic activity, both institutional and regulatory, will be relevant for the post-war stage of economic recovery. The direction towards European integration will lead to a strengthening of the role of self-regulatory organizations, since interaction with state authorities is defined in many EU legislative acts. Agrarian will become such a prominent area for revitalizing the work of SRO.

It was concluded that the advantages of recognized organizations in the market of agricultural production in accordance with Regulation No. 1308/2013 are the financing of certain operational programs, the operational fund, the unification of production rules in a certain segment with the help of a state mechanism, receiving contributions for the development of rules, taking into account the recommendations of organizations by state authorities. Proposals regarding the draft Law of Ukraine “On Association of Agricultural Commodity Producers” have been submitted. It was concluded that increasing the role of professional associations (SRO) should also take place by introducing changes to the legislation on the protection of intellectual property.

In the conditions of the war and after its end, an element of the policy of corporate social responsibility should be due diligence in checking the counterparties of companies for “russian traces”. Taking into account the European integration vector, it will be mandatory to publish non-financial reports for companies defined in accordance with the law.

KEYWORDS: self-regulation of economic activity; acquis EU; law; draft law; legislative procedure; implementation; self-regulatory organizations.